

Groep I.

20 maart 1960

Goeden morgen, vrienden.

Ik heb voor deze zondagmorgen voor u een ietwat ongebruikelijk onderwerp. We hebben altijd gesproken over filosofieën en over godsdiensten. We hebben het daarbij gezocht in die godsdiensten en die filosofieën, die zich hoofdzakelijk op het bovennatuurlijk vlak bewegen. Nu zijn er ook bepaalde geloofssoorten, die wij niet mogen rekenen tot het bovennatuurlijke. Zij hebben betrekking op het zuiver stoffelijke. Het is over deze soorten van geloof, deze filosofieën dat ik vandaag bij voorkeur spreek. Ik hoop u n.l. iets aan te tonen.

Wanneer wij over het bovennatuurlijke spreken, is menigeen geneigd te zeggen? "Ach, dat komt later wel." Of: "Maar dit is niet praktisch genoeg." En daarom zou ik aan het op het ogenblik geldend menselijk denken en de wijze, waarop de mens gelooft zijn eigen leven te kunnen inrichten willen aantonen, dat hier een fout wordt gemaakt. De mens rekent n.l. zowel in zijn bovennatuurlijk als in zijn op eigen wereld betrekking hebbend geloof met een permanentie, een gelijkblijvendheid. Misschien doe ik het verstandigst u allereerst iets te vertellen over een oude geloofsvorm, die echter zeer praktische consequenties had.

U zult zich herinneren, dat in de oudheid menig staatshoofd als God werd beschouwd. Dat was niet alleen de keizer van Japan maar ook de farao van Egypte. Dat is de goddelijke Caesar in een bepaalde periode van het Romeinse Rijk. Dat zijn de Inca's in Mexico. Kortom, overal vinden wij in de oudheid de vergoddelijking van een staatshoofd, dat veelal een absolute macht heeft.

Als je de mensen, die zo denken, zou zeggen: "Maar dit is dwaasheid en later zal de wereld anders denken." dan zullen ze u verbaasd aankijken en zeggen: "Er kan niets anders bestaan." Toch is de vorm van de staat, de wijze waarop men over dit staatshoofd denkt als directe incarnatie van b.v. de zon, voortgekomen uit de maatschappelijke opbouw van die staat.

Laten we eens even zien wat die staten dan al zo gemeen hebben. In de eerste plaats: ze zijn betrekkelijk groot en uitgebreid, In de tweede plaats: zij danken hun verbindingen hetzij aan grote rivieren, hetzij aan zeewegen. Pas later - en dan denk ik hier aan de Inca's en aan de Romeinen - bouwen zij zelf een wegennet,, waardoor zij dus communicatie hebben, Communicaties zijn in het begin verantwoordelijk voor de gedachte aan een Godvorst. De filosofie, die op de achtergrond ligt, is vreemd genoeg helemaal niet iets wat met goden te maken heeft. Men meent n.l. dat het feit dat God is geïncarneerd in de vorst de staat een onbeperkte duur zal schenken. Men verwacht dat het altijd zo zal blijven als het is. En wanneer wij in de geschiedenis verdergaan, dan vinden wij steeds weer deze zelfde impuls, deze zelfde illusie.

Men meent dat de staat onveranderlijk is. Denk niet dat dit alleen iets van de oudheid is. Er zijn op het ogenblik weinig mensen, die zich kunnen voorstellen dat de democratie op het ogenblik aan het zieltoegen is. "Want," zo zeggen zij, "de werkelijke kern van de democratie zal altijd blijven bestaan."

Toch is ook hier aan te duiden, dat die democratie in feite een geloof en een filosofie is en niet berust op volledig praktische waarden. Om een voorbeeld te geven: Het was gebruikelijk dat een stem openlijk werd uitgebracht. Men gaf zijn stem in het openbaar. Dit betekende dat omkoping kon voorkomen, inderdaad. Dat bedreiging en intimidatie konden plaatsvinden, inderdaad. Maar dat was iedereen dan ook bekend. Het had echter het grote voordeel dat een ieder die een stem had uitgebracht, daar ook inderdaad aan was gebonden. In die tijd was de democratie een betrekkelijk ruw spel van machten, waarbij het aantal stemmen bepalend was. Men ging over tot de geheime stemming. Van dat ogenblik af werden leuzen in de plaats gesteld van feitelijke omstandigheden. Er zijn voorbeelden te over te geven, hoe ook dit alles vertekend en veranderd is. Het is nog niet zo lang geleden dat door stemming in een gemeente werd uitgemaakt, of al of niet een brug zou worden gebouwd, een raadhuis, een ziekenhuis zou worden opgetrokken. En de gemeentenaren waren daar ook zelf voor aansprakelijk.

Democratie echter heeft alleen zin, indien wij te maken hebben met een zeer sterke middenstand, een zwakke arbeidersklasse en een zwakke, beter gesitueerde klasse. Dit

realiseert men zich niet. Men meent dat, wanneer maar een ieder stemrecht heeft, ongetwijfeld de democratie gehandhaafd zal blijven. Maar wat gebeurt er nu wanneer de arbeider b.v. zo sterk georganiseerd is dat hij tegen de mensen in de regering kan zeggen: "Nu heb je te kiezen. Wij willen twee keer het loon, dat wij op het ogenblik krijgen of wij zetten u af." Weg is de democratie» Zij wordt in feite een klassendictatuur en voert ten slotte via het socialisme, dat op zichzelf ook steeds weer een ondergang baart, naar de absolute dictatuur en vandaar terug naar een regering meestal door de krijgsmansstand. De mensen geloven hier echter in.

Er zijn mensen voor wie de democratie en de rechten van de mens - die wij een soort artikelen des geloofs van de democratische dienst kunnen noemen - oneindig juist, oneindig zeker zijn. Men realiseert zich niet dat de tijden veranderen en dat alles wisselt en verandert.

Als wij het marxisme bezien, hebben we precies hetzelfde feit. Ik wil hier niet ingaan op het feit, dat Marx een betrekkelijk klein inzicht heeft gehad in de werkelijke verhoudingen van de arbeid en de industrie. Bijvoorbeeld: wanneer men zijn stellingen leest, gaat hij uit van de vakman en realiseert zich niet dat de werkelijke vakman eigenlijk een middenstander is en zeker in de arbeidende stand verre in de minderheid.

Zo bouwt Marx een systeem op. Men neemt dat aan. Er zijn op het ogenblik grote staten, waarin het geloof aan de staat en de voortzetting daarvan onbepaald blijft. Men meent: Wij zullen in de wereldrevolutie overwinnen. Men meent: Wij zullen ten slotte het paradijs bereiken, zij het dan in de stof. Ook hier blijkt een uitermate irreëel denken verantwoordelijk te zijn voor deze religieuze beleving van politieke stellingen. Want, mijne vrienden, op het ogenblik dat wij werkelijk te maken hebben met een absolute nivellering van bezit, zal zich een topklasse (meestal een ambtenarenklasse) boven de menigte gaan verheffen. Deze ambtenarenklasse is niet slechts trouw aan het gezag en de stellingen daarvan, zij zijn een soort priesters van een moderne staat. Maar daarnaast zijn zij tevens toch geneigd om alle macht aan zich te trekken. Ook wanneer zij in inkomen en welvaart soms nog de minderen zijn, zo blijken zij de absolute regerende en er ontstaat een ambtelijke dictatuur, die in feite al waarvoor men heeft gestreden teniet doet.

Om een heel eenvoudig voorbeeld te geven: Zowel in het marxisme (dus in de communistische staat, in bepaalde socialistische staten) als in een democratie bouwt zich een ambtenarenapparaat op dat tenminste 30 tot 40 % van het volksinkomen opeist. Wat men daarvoor biedt, is niet belangrijk. Belangrijk is dat de zelfbestemming bij de democratie of het recht hebben op eigen verdienste in een communistische of socialistische staat wordt aangetast. Deze denkwijzen, die voor velen als een idealisme de plaats innemen van een godsgeloof, blijken dus in zichzelf het zaad der vernietiging te dragen.

Ik mag dan dit inleidinkje besluiten met te stellen: Er is geen enkele vorm op aarde denkbaar van politiek of godsdienst, waarmee gezag gemoed is, die onveranderlijk kan zijn en die niet door haar eigen wezen op den duur zichzelf te gronde richt.

En nu moeten wij overstappen naar de godsdiensten van deze tijd, de werkelijke godsdiensten. Want ook daarin is deze zelfde kiem aanwezig. Mijn eerste voorbeelden zullen u duidelijk hebben gemaakt, dat de mens door zichzelf de vernietiging nastreeft van datgene, waarin hij gelooft en wel door het ad absurdum door te voeren en zonder enige flexibiliteit te stellen als vast en onveranderlijk.

In de eerste plaats: het Christendom in de zin van Rome. Hierbij gaat men uit van een geestelijke dictatuur: de onfeilbaarheid van de paus. Deze dictatuur is echter langzaam maar zeker verwaterd. In plaats van het absolute gezag van de paus en diens zelfstandig afkondigen van dogma's, diens zelfstandig optreden bij heiligverklaring en dergelijke is thans Vaticaanstad één grote ambtenarenklok, zij het dan dat deze ambtenaren een geestelijk gewaad dragen en niet betaald worden voor hun taak. De paus is meer en meer geworden tot een figuur, die door de ambtenaren (niet door de kardinalen) wordt gekozen en gehanteerd.

In het Christendom, het oorspronkelijk Christendom, is de gedachte van broederschap, de gedachte van eenheid met God zeer sterk. Op het ogenblik echter dat wij daaraan een ambtelijke vorm beginnen te geven, wordt het geloof zelve tot politiek. Door een politieke richting te worden ontnemen het zichzelf de verhevenheid boven de menigte en de mensheid, wordt het in zijn uitvoeren aantastbaar en verliest het veel van zijn intrinsieke waarden als geloof, als richtlijn voor de geest.

De Reformatie - wat jonger - zoekt ook reeds nu naar een methode om een kerkelijk tuchtrecht te hanteren en is daarnaast mede verantwoordelijk voor vele splinterpartijtjes in vele landen. U zult zich afvragen, wat moet daar dan van terecht komen? Ook dit is zeer duidelijk. Wanneer wij een reformatie hebben, dan betekent dat, dat men een vrije interpretatie van de Bijbel wenst en dat men het recht wenst het geloof te beleven, zoals men zelve voelt dat God dit heeft gewild. Op het ogenblik dat reformatie een kerkelijk tuchtrecht hanteert om al diegenen die haars inziens niet juist de Bijbel uitleggen uit te sluiten, is ook hier de reformatie zelve teniet gedaan en is zij in feite een even dictatoriale kerkinstelling geworden als de kerk van Rome, aan wie zij dit zo zeer verwijt.

Mohammed's geloof. De Islam was oorspronkelijk een strijdbaar geloof en trok niet te velde zoals men wel eens verkeerdelijk aanneemt alleen tegen afgoden, maar vooral tegen de onvrijheid, waardoor de beleving van de ware God dus onmogelijk werd gemaakt. De heilige oorlogen brengen inderdaad een grote opofferingsgezindheid, een grote Gods gebondenheid. Er mag in deze jaren gesproken worden van een geloof, dat de mens onttrekt aan zijn stoffelijke werkelijkheid en hem daarvoor in de plaats vele krachten schenkt, wonderen doet geschieden en wat dies meer zij.

Op het ogenblik is deze zelfde Islam een politiek blok geworden, waarbij de zuiver religieuze gedachtegang heeft plaatsgemaakt voor een strategisch politieke, waarbij het Islamitisch geloof langzaam maar zeker vertekend wordt tot een greep naar wereldmacht.

Filosofieën van China. De filosofieën van China, die eens stabiliserend werkten en de voorwaarden schiepen die b.v. de oude Grieken voor hun democratie noodzakelijk achtten, deze filosofieën die een keizerrijk vele duizenden jaren lieten voortbestaan zonder het karakter van het volk of van de maatschappij aanmerkelijk te veranderen, gebruiken thans de restanten van deze filosofieën om een marxistische theorie te bewijzen. Daarvoor is een verdraaiing van waarheid, een verdraaiing van boude uitspraken noodzakelijk. De kern van het volk is aangetast en de filosofen van China zullen binnenkort alleen nog boeken zijn, waarin menigeen met lichte weemoed leest.

De Boeddhisten - eens vrij van alle banden, strevend naar het pad der rechtvaardiging, der onthechting - zijn geworden tot groepen, die politieke belangengemeenschappen vormen, welke een zeer nadrukkelijk beheersen van de massa inhouden. Wie echter streeft in zuiver stoffelijke zin, kan nooit de weg der onthechting volgen. Men moet kiezen tussen de wereld en de waarheid. Het Boeddhisme heeft de wereld gekozen, althans de grote meerderheid.

Ik zou verder kunnen spreken over al deze godsdiensten. Maar de tijd gaat verder. Het is zondag en zo dadelijk wenst u zich weer te vertreden. Laten wij daarom komen tot het derde deel van mijn betoog, waarbij ik u iets wil duidelijk maken omtrent de bewustwording in verband met geloof.

Zoals wij hebben aangetoond, kan geen enkele vorm van geloof of denken worden beschouwd als feitelijk en stabiel in uiterlijke vorm. Een mens die zich aan een uiterlijke vorm bindt, die zich vasthoudt aan begrippen, alleen omdat zij vormgebonden zijn, heeft zichzelf tot slaaf gemaakt van een spel in de maatschappij, waarbij hij zijn werkelijk geloof nooit geheel zal kunnen vinden en nooit geheel aan de consequenties zal kunnen ontkomen van zijn menselijk bestaan.

Toch is dat, wat een mens zoekt in een geloof, in een godsdienst, meer dan alleen maar het vinden van een vorm om God te dienen. De mens zoekt naar het oppermachtige, het almachtige Wezen, dat hem heeft voortgebracht, dat hem in stand houdt, dat dag in dag uit met hem is. Hij zoekt naar de openbaring van die kracht, die God a, h.w. werkzaam doet zijn in de mens. Hij heeft daarbij zijn eigen voorstelling over voortbestaan, ontstaan, hiernamaals en wat dies, meer zij.

Deze factoren zijn echter onbelangrijk, waar het aankomt op een persoonlijke Gods beleving. Deze kan nooit bereikt worden aan de hand van een vaststaande godsdienst, die de mens dwingt tot aanvaarding van vaststaande punten. Dit kan nooit bereikt worden door een vaste en onveranderlijke gedragslijn in de stof, God is eeuwig. God is alomvattend. Dat willen wij allemaal graag accepteren, Maar dat betekent ook dat God alle mogelijke fasen van menselijk bestaan en denken omvat. Het is niet zo, dat wij God moeten zoeken in een bepaald punt, in één bepaalde stelling of leer. God is in alle dingen. Wij moeten echter trachten ons eigen

beleven der dingen aan te passen aan ons ogenblikkelijk behoeven en aan onze ogenblikkelijke mogelijkheid tot erkenning van God. Slechts indien de mens afstand doet van een absolute binding aan alle stellingen en alle politieke, materialistische, economische en sociale banden en verhoudingen en deze beschouwt als veranderlijke waarden in zijn leven, die moeten gebruikt worden om het innerlijk Gods erkennen tot uiting te brengen, dan is het voor hem mogelijk tot een ware godsdienst te komen.

God behoort in een godsdienst eigenlijk niet eens thuis. Want God is onbeperkt en elke godsdienst al of niet een God erkennend is een beperking. Wat de mens nodig heeft is - wat wij wel eens noemen - kosmisch bewustzijn. Een alomvattend, albegrijpend denken dat niets a-priori verwerpt, maar uit de vele mogelijkheden steeds weer, van moment tot moment, voor zichzelf datgene kiest, wat voor het "ik" juist is, wat voor het "ik" een innerlijke kracht betekent en een Godsbeleven.

Mijne vrienden, misschien hebt u zich toen ik begon afgevraagd: Wat wil deze broeder ons eigenlijk aanduiden. Ik hoop dit reeds duidelijk te hebben gemaakt, maar ik wil het nogmaals herhalen.

Er bestaat economisch, sociaal, religieus, in zake van bewustzijn en denken geen enkele vaste en blijvende maatstaf. Dat heb ik u willen aantonen. Wij kunnen een godsdienst, een religie kennen, waarin God geen rol speelt: wij kunnen een godsdienst kennen, waarin God alleen een rol speelt. Maar ook deze zijn niet blijvend, ook deze zijn niet houdbaar. Het enige dat voor de mens een te allen tijde gelijkblijvende en permanente waarde is, is het Godsbeleven, dat hij in zich kan opwekken: de eenheid, die hij in zich kan voelen met grotere waarden. En dit is een zuiver persoonlijke en alleen voor een mens geldende kwestie. Niemand, niemand kan anderen hetzelfde doen ervaren, wat hij innerlijk beleeft. Niemand kan anders dan door veranderlijke uiterlijkheden zijn innerlijke zekerheid aan anderen overdragen.

Er bestaat een weg naar het stabiele, het blijvende. Maar dit is de weg van een persoonlijk erkennen van God, waarbij God in Zich, als alomvattende en onveranderlijke factor, de enig werkelijke, blijvende waarde in het leven, het enige baken in een eeuwigheid van leven betekent.

En hiermede, vrienden, heb ik dan mijn bijdrage voor deze morgen geleverd en dank ik u voor uw aandacht. Goeden morgen.

o-o-o-o-o

Goeden morgen, vrienden,

Wanneer ik zo luister naar het overigens op wetenschappelijke gronden gebaseerde en knappe betoog van onze eerste spreker vandaag, dan vraag ik mij wel eens af: Wat is dan die onveranderlijke God, waarvan je spreekt?

Weet u, vrienden, natuurlijk ben ik bekrompen. Ja, eerlijk. Oud bloed verloochent zich niet en iemand, die een tijdlang kapelaan en pastoor is geweest of zoals het vroeger heette onderpastoor en pastoor, die denkt een beetje anders. Maar in mijn bekrompenheid dan is voor mij de vraag: "Wat is God?" niet te beantwoorden. En als onze vriend hier zo oprecht en eerlijk zegt: "Ja, God is het enig Onveranderlijke," dan komt bij mij het klein menselijke naar voren. Dan zeg ik: "Hoe kan ik God kennen?" Dan is het vreemd, want God mag almachtig en groot zijn, maar voor mij is dat allemaal niet te bezien. Dan zeg ik, onze vriend zal het misschien eenzijdig noemen: Voor mij is het kenbare van God de liefde Gods, die zich rond mij openbaart. En zodra ik dan dit heb gezegd en daardoor een beperking heb aangebracht, die hij waarschijnlijk te groot vindt, wordt het voor mij gemakkelijker.

God is rond ons, kracht van licht en van liefde. Ik weet niet, hoe die God er uit ziet en ik weet nu zo langzamerhand wel, dat alle mooie schilderijen, waarop God voorkomt of waarop men God aanduidt, niet veel meer zijn dan de reclames voor een speeltent op een kermis, waar men u het meest wonderlijke belooft, maar niet zegt wat zich achter het front, achter de façade verbergt. Maar die liefde kan niemand ons aankondigen.

Weet u, een liefde tot God, tot de mensen, tot de wereld, tot de lachende zon, tot de komende bloesem, de eerste bloemen van een lente, die kan niemand je aanpraten. Dat heb je of je hebt het niet. Hetzelfde met de liefde voor je medemensen. De wijze, waarop je je één wilt voelen met je medemensen, waarop je je vreugde en leed met hen wilt delen, de wijze waarop

je - al ken je hen ook helemaal niet - hen wilt helpen. En dat innerlijke gevoel dat daarmee gepaard gaat ja, ook dat heb je - of je hebt het niet misschien - maar dat is iets daadwerkelijks, dat is van jou. Nu ben ik niet zo brutaal om te zeggen dat God van ons moet zijn. God in ons, God met ons, zeker: maar door die liefde, die deel is van jezelf, van je wezen, ontworstel je je vanzelf aan al dat vasthouden aan stellingen. Als je werkelijk lief hebt, dan tracht je steeds vreugde te geven, steeds het beste te doen, dan probeer je te helpen, waar te helpen valt. Niet in een hopeloos pogen het onmogelijke te bereiken, maar werkelijk in een overleg jezelf geven zover dat zin heeft.

Wij veranderen steeds en misschien dat de wijze, waarop wij onze liefde uiten en uiten mogen, steeds verandert. Maar dat wat in ons is, dat gevoel van eenheid, van saamhorigheid, dat verandert toch ook niet. Het kan intenser, het kan groter worden, maar wie de liefde Gods heeft ervaren, vrienden, die weet: Dit kan meer zijn, maar het kan nooit anders zijn.

Dan heb ik dus ook mijn pleidooi toe te voegen aan dat van onze eerste spreker. Want wij zijn schijnbaar heel verschillende wezens, en wij denken anders en leven anders, wij studeren anders. En toch hebben wij een ding gemeen: Wij hebben gezamenlijk lief. Niet iets bepaalds, maar het leven a.h.w. zoals het rond ons is. En de eeuwigheid die wij achter dit leven als de enige werkelijkheid aanvoelen.

Daarom is mijn pleidooi zo gemakkelijk te volgen voor u en is alleen maar dit: Mensen, je moogt rustig de verschillen zien, die er bestaan. Je moogt rustig zeggen: Ik ben het hier of daar niet mee eens. Dat is uiterlijk, dat kan veranderen. Maar je hebt toch in jezelf de behoefte om goed te zijn voor anderen, om aanvaard, te worden door anderen. Je hebt toch werkelijk de behoefte om iets in de wereld te betekenen, nietwaar?

Als je dat dan hebt, dan weet je ook wel dat er maar één ding is dat daar een antwoord op geeft. Dat is wat men liefde noemt. Niet de stoffelijke liefde en niet een abstractie liefde voor iets, wat niet bestaat, maar een intens beleven van het leven, een intens dienen van het leven enerzijds en, aanvaarden van het leven anderzijds. Het goede purely uit alle omstandigheden en het beste wat in je is geven onder alle omstandigheden. Dan mag dat uiterlijk veranderlijk zijn, maar ik weet één ding zeker: God Zelf openbaart Zich in ons door deze liefde, deze aanvaarding, dit ons zelf willen en durven geven aan het leven. In deze liefde vinden wij God en in de wijze, waarop wij voortdurend deze genegenheid voor het leven en het zijnde kunnen uiten, vinden wij onszelf.

Want zoals God voor ons kenbaar is in Zijn gaven, zo zijn wij onszelf evenzeer kenbaar in dat, wat wij kunnen zijn, in dat wat wij mogen betekenen en geven.

Het is deze liefde, die u in het stervensuur niet alleen laat, maar u vergezelt. Het is deze liefde, die uw geboorte en uw sterven tezamen maakt tot gebeurtenissen voor anderen. Het is deze liefde, die aan uw bestaan op aarde betekenis geeft en die zo dadelijk uit uw gedachten een wereld vlecht, waarin je jezelf beleeft en herbeleeft tot je jezelf kent.

Geloof nu maar in een oude man. Er is veel in het leven, dat belangrijk lijkt, maar als het er op aankomt, dan blijft je alleen dit over: De liefde voor leven, de liefde voor bestaan, de liefde voor al die kleine verschijnselen als een zonnestraal in de middag of een twinkelende ster in de nacht, de liefde en de genegenheid voor het eeuwige, dat je aanvoelt. Dat alleen, vrienden, dat alleen is voor mij blijvend. Hemel en aarde mogen vergaan, de naam des Heren is in mijn hart. De liefde des Heren omhult mij en het wezen des Heren Zelve voert mij tot eenheid, omdat mijn Schepper is liefde. Liefde en kracht, eeuwig en onveranderlijk, mij dragend tot de voleinding.

Het was weer een klein beetje preken, maar het is wat ik geloof, het is wat ik beleef. Ik weet, ik kan het u niet geven, maar ik had u daar zo graag gelukkig in gezien, eerlijk waar.

Nu ga ik weg en laat ik een ander aan het woord. Het is niet zo netjes om teveel te praten, dat heb ik vroeger teveel gedaan op de preekstoel. Laat ik mij nu beperken, vrienden, en u allen een gezegende zondag en innerlijk licht toewensen.

o-o-o-o-o

Goeden morgen, vrienden.

Dan ben ik hier de derde en laatste stem van deze morgen. Als twee hun mening hebben gegeven over het ene onveranderlijke en over de veranderlijkheid van alle dingen, dan mag ik er misschien mijn bescheiden bijdrage nog even bijvoegen. Per slot van rekening, zelfs een dwaas zegt soms een waarheid en wie weet, zou ik er ook niet in kunnen slagen?

Weet u, dat alles verandert, dat is voor mij een feit. Alle dingen veranderen, zelfs ikzelf verander, alleen dat valt mij niet zo op. Dat merken anderen meestal eerder dan jezelf. Dat weet u ook wel. Wanneer ze je een tijd niet gezien hebben, zeggen ze: "Gd, kind," of : "Zeg, kerel, wat ben jij dik geworden" en dan heb je er zelf nog niets van gemerkt.

Wij zoeken zelf zo'n klein beetje naar het rustpunt in de veranderlijke wereld. Dat is allemaal best. Maar dan zeg ik voor mijzelf: Is het nu noodzakelijk dat wij de veranderingen nastreven? Want menigeen wordt tot een soort nieuw licht op den duur en dat lijkt mij nu niets. Ik zou zeggen: de veranderingen die komen moeten wij accepteren, ook in anderen en niet alleen in onszelf. Maar wij moeten er wel voor zorgdragen, dat wij nu niet proberen om de wereld of anderen te veel te veranderen. Laten we nemen wat er is. Laten we niet zeggen: We gaan iets nieuws maken, maar laten we proberen van het oude dat wij hebben iets te maken, dat waard is in de eeuwigheid te bestaan.

Het is maar een kwestie van bekijken. Nu kun je wel zeggen: "Ja, ik wil mijzelf vernieuwen." Mooi, maar hoe wil je dat doen, wat wil je daarmee beginnen? Je kunt natuurlijk ook zeggen: "Ik wil zo goed mogelijk mijzelf zijn en mijzelf ontdoen van al datgene, wat niet in de eeuwigheid past." Dan heb je tenminste een beginpunt en je hebt materiaal, waarmee je werken kunt.

Ik geloof best dat onze goede vriend met zijn geestelijke ondergronden zegt: "Ja, alles is liefde en die liefde is het enige, het goede." Zeker, het is waar. Maar wat heb ik eraan, als ik alleen met een hoop liefde van binnen loop en ik weet niet wat ik ermee moet doen?

Ik moet voor mijzelf een praktijk zoeken, zou ik zo zeggen. En nu heeft de eerste spreker verteld, dat mogen wij niet zoeken in de politiek. Nou, dat had ik zonder zijn rede ook al kunnen weten. We mogen het niet zoeken in de kerk. Daar zal hij waarschijnlijk groot gelijk in hebben. Wij moeten het zoeken in onszelf. Ja, dat ben ik nu helemaal met hem eens. Maar als ik het in mijzelf zoek, dan moet ik toch ergens iets vinden, waarin ik m'n tanden kan zetten. Ik heb niet genoeg aan de praktijk, ik heb niet genoeg aan de theorie. Ik heb een theorie nodig, die praktisch getoetst kan worden en indien ze bevredigend is, kan worden omgezet in een realiteit. Daaraan hebben we allemaal behoefte.

Ik zou zeggen: laten we dan vertrouwen in Gods liefde. Laten wij het leven lief hebben, dat is altijd goed. Maar laten wij de liefde dan niet beschouwen als iets, waardoor wij de rest wel kunnen laten rusten, maar eerder als een aanleiding om voor onszelf juist, omdat wij God voor alles lief hebben voor onszelf proberen zo goed en zo zuiver mogelijk te zijn, wat wij voelen te moeten zijn, zonder er een ander mee lastig te vallen.

Nog een kleine aanbeveling, maar een kleintje en dat is deze: Het is ongezond om steeds naar je voeten te kijken. Het is nog veel gevaarlijker alleen naar de hemel te kijken. Als u mij niet gelooft, moet u het buiten maar eens proberen. In het eerste geval krijgt u hoofdpijn en u ziet niets: en in het tweede geval bonst u tegen een ander op en ligt u zo tegen de vlakke. Maar recht vooruitzien is het beste dat je kunt doen op de weg van het leven. Niet terugkijken. Kijk vooruit. Zie wat er is. Verheug je in wat je te zien krijgt. Kies rustig de goede kant, maar kijk vooruit. Probeer niet te materialistisch te zijn en alleen op de dubbeltjes te letten. Probeer niet alleen geestelijk te leven, maar gebruik je nuchter verstand. Want als de liefde dan de meest belangrijke factor is, dan moet ze voor ons kenbaar zijn in elk aspect van de Schepping, ook in de wereld waar u gewoon doorheen wandelt. En als dan Gods genegenheid zich overal voor ons openbaart, als God overal met en rond ons is, dan behoeven wij Hem niet in de hemel te zoeken, dan kunnen wij Hem hier ook vinden.

Laten we onthouden: de wereld waarin wij staan, is krachtens ons wezen en krachtens onze gestalte en ons bewustzijn de voor ons passende uiting van God en gelijktijdig het voor ons passende materiaal om onszelf te verbeteren en uiting te geven aan hetgeen wij aan eeuwigheid in ons voelen.